

I

(Seadusandlikud aktid)

DIREKTIIVID

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV (EL) 2016/343,

9. märts 2016,

millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 82 lõike 2 punkti b,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,

võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust ⁽¹⁾,

pärast konsulteerimist Regioonide Komiteega,

toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt ⁽²⁾

ning arvestades järgmist:

- (1) Süütuse presumptsiooni põhimõte ja õigus õiglasele kohtulikule arutamisele on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta („harta”) artiklites 47 ja 48, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni („konventsioon”) artiklis 6, kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 14 ning inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 11.
- (2) Liit on seadnud endale eesmärgi säilitada ja arendada vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala. 15. ja 16. oktoobril 1999 Tampere toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumise eesistujariigi järelduste, eriti järelduste punkti 33 kohaselt soodustaks kohtuotsuste ja kriminaalmenetluses tehtud muude otsuste ulatuslikum vastastikune tunnustamine ning õigusaktide vajalik ühtlustamine koostööd pädevate asutuste vahel ja üksikisiku õiguste kohtulikku kaitset. Vastastikuse tunnustamise põhimõte peaks seetõttu saama tsiviil- ja kriminaalasjades tehtava õigusala koostöö nurgakiviks liidus.
- (3) Euroopa Liidu toimimise lepingus („ELi toimimise leping”) on sätestatud, et kriminaalasjades tehtav õigusala koostöö liidus peab põhinema kohtuotsuste ja kriminaalmenetluses tehtud muude otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõttel.

⁽¹⁾ ELT C 226, 16.7.2014, lk 63.

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi 20. jaanuari 2016. aasta seisukoht (Euroopa Liidu Teatajas seni avaldamata) ja nõukogu 12. veebruari 2016. aasta otsus.

- (4) Kõnealuse põhimõtte rakendamine eeldab, et liikmesriigid usaldavad üksteise kriminaalõiguse süsteeme. Vastastikuse tunnustamise põhimõtte ulatus sõltub mitmest näitajast, sealhulgas kahtlustatavate ja süüdistatavate õiguste kaitse mehhanismidest ja ühistest miinimumnõuetest, mida on vaja kõnealuse põhimõtte kohaldamise hõlbustamiseks.
- (5) Kuigi liikmesriigid on konventsiooni ning kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti osalised, näitavad kogemused, et see iseenesest ei ärata alati piisavat usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõiguse süsteemide vastu.
- (6) Nõukogu võttis 30. novembril 2009 vastu resolutsiooni teekaardi kohta, mille eesmärk on tugevdada kahtlustatavate või süüdistatavate menetlusõigusi kriminaalmenetluses ⁽¹⁾ („teekaart”). Järgjärgulise lähenemisviisi kohaselt nõutakse teekaardis niisuguste meetmete võtmist, mis käsitlevad õigust kirjalikule ja suulisele tõlkele (meede A), õigust teabele õiguste ja süüdistuse kohta (meede B), õigust õigusabile ja õigusnõustamisele (meede C), õigust suhelda sugulaste, tööandjate ja konsulaarasutustega (meede D) ning erikaitsemeetmeid selliste kahtlustatavate või süüdistatavate jaoks, kes kuuluvad kaitsetute isikute kategooriasse (meede E).
- (7) Euroopa Ülemkogu avaldas 11. detsembril 2009 heameelt teekaardi vastuvõtmise üle ja lisas selle Stockholmi programmi „Avatud ja turvaline Euroopa kodanike teenistuses ja nende kaitsel” ⁽²⁾ (punkt 2.4). Euroopa Ülemkogu rõhutas, et teekaart ei ole täielik, ning kutsus komisjoni üles analüüsima kahtlustatavate ja süüdistatavate minimaalsete menetlusõiguste muid aspekte ning hindama seda, kas parema koostöö edendamiseks selles valdkonnas on vaja käsitleda muid küsimusi, näiteks süütuse presumptsiooni.
- (8) Kolm õigusakti kriminaalmenetluse menetlusõiguste valdkonnas on teekaardi alusel tänaseks juba vastu võetud, nimelt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivid 2010/64/EL ⁽³⁾, 2012/13/EL ⁽⁴⁾ ning 2013/48/EL ⁽⁵⁾.
- (9) Käesoleva direktiivi eesmärk on tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele kriminaalmenetluses, sätestades ühised miinimumnormid, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kohtulikul arutelul.
- (10) Käesoleva direktiivi eesmärk on kahtlustatavate ja süüdistatavate menetlusõiguste kaitse ühiste miinimumnormide kehtestamisega suurendada liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega kaasa kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikuse tunnustamise hõlbustamisele. Sellised ühised miinimumnormid peaksid kõrvaldama ka takistused kodanike vabalt liikumiselt liikmesriikide territooriumil.
- (11) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada üksnes kriminaalmenetlusele, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Liidu Kohus („Euroopa Kohus”), ilma et see piiraks Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat. Käesolevat direktiivi ei tuleks kohaldada tsiviil- ega haldusmenetlusele, sealhulgas sellisele haldusmenetlusele, mille tulemusel võib mõista karistuse, nagu menetlus, mis on seotud konkurentsi, kaubanduse, finantsteenuste, maanteeliikluse, maksuküsimuste või lisamaksuga, ja sellise menetlusega seoses läbiviidavale haldusasutuste uurimisele.
- (12) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada füüsilise isiku suhtes, kes on kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav. Seda tuleks kohaldada alates hetkest, kui isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo või väidetava kuriteo toimepanemises, ja seega veel enne seda, kui liikmesriigi pädevad asutused on kõnealusele isikule ametlikult teatanud või mõnel muul viisil teatavaks teinud, et ta on kahtlustatav või süüdistatav. Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada kriminaalmenetluse kõigis menetlusstaadiumites kuni otsuse tegemiseni selle kohta, kas kahtlustatav või süüdistatav on kuriteo toime pannud, ja see otsus on muutunud lõplikuks. Käesoleva direktiivi kohaldamisalasse ei peaks kuuluma menetlused ja õiguskaitsevahendid, mida saab kasutada alles siis, kui asjaomane otsus on muutunud lõplikuks, sealhulgas menetlus Euroopa Inimõiguste Kohtus.

⁽¹⁾ ELT C 295, 4.12.2009, lk 1.

⁽²⁾ ELT C 115, 4.5.2010, lk 1.

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT L 280, 26.10.2010, lk 1).

⁽⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT L 142, 1.6.2012, lk 1).

⁽⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiiv 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT L 294, 6.11.2013, lk 1).

- (13) Käesolevas direktiivis arvestatakse, et süütuse presumptsiooni teatavad aspektid hõlmavad füüsiliste ja juriidiliste isikute puhul eri vajadusi ja kaitsetasemeid. Füüsiliste isikute puhul on sellist kaitset kajastatud Euroopa Inimõiguste Kohtu väljakujunenud praktikas. Euroopa Kohus on siiski tunnistanud, et süütuse presumptsiooni teatavad aspektid ei mõjuta juriidilisi isikuid samamoodi kui füüsilisi isikuid.
- (14) Võttes arvesse liikmesriikide õiguse ning liikmesriikide ja liidu kohtupraktika praegust seisust, on juriidiliste isikute süütuse presumptsiooni käsitleva õigusakti väljatöötamine liidu tasandil enneaegne. Käesolevat direktiivi ei tuleks seetõttu kohaldada juriidilistele isikutele. See ei tohiks piirata süütuse presumptsiooni kohaldamist juriidilistele isikutele, nagu on sätestatud eelkõige konventsioonis ning nagu on seda tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus ja Euroopa Kohus.
- (15) Juriidiliste isikute süütuse presumptsiooni tuleks tagada olemasolevate õiguslike tagatiste ja kohtupraktikaga, mille edasine areng peaks otsustama vajaduse liidu meetme järele.
- (16) Süütuse presumptsiooni põhimõtet rikutaks, kui ametiasutuse avalikus avalduses või kriminaalmenetluses tehtud otsuses (välja arvatud see, milles otsustatakse süü küsimus) osutatakse kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele, ilma et kõnealuse isiku süüd oleks seaduse kohaselt tõendatud. Nimetatud avaldused ja kriminaalmenetluses tehtud otsused ei tohiks viidata sellele, et kõnealune isik on süüdi. See ei tohiks piirata süüdistaja toiminguid, mille eesmärk on tõendada kahtlustatava või süüdistatava süüd, nagu süüdistus, ega kriminaalmenetluses tehtud otsuseid, mille alusel jõustub tingimisi karistus, tingimusel et järgitakse kaitseõigust. See ei tohiks piirata ka menetluslikku laadi eelotsuseid, mida teevad kohtud või muud pädevad asutused ning mille aluseks on kahtlustused või süüstavad tõendid, näiteks otsused eelvangistuse kohta, tingimusel et sellistes otsustes ei osutata kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele. Enne menetluslikku laadi eelotsuse tegemist võib pädeval asutusel osutada vajalikuks kõigepealt kontrollida, kas kahtlustatava või süüdistatava vastu on piisavalt süüstavaid tõendeid asjaomase otsuse põhjendamiseks, ning otsuses võib nendele tõenditele viidata.
- (17) Mõistet „ametiasutuse avalik avaldus“ tuleks käsitada kui mis tahes avaldust, mis viitab kuriteole ja mis pärineb kas kõnealuse kuriteo kriminaalmenetlusega seotud asutuselt, nagu kohus, politsei ja muu õiguskaitseasutus, või muult ametiasutusest, nagu minister ja muu ametiisik, arvestades, et see ei mõjuta liikmesriikide puutumatust käsitlevat õigust.
- (18) Keeld osutada kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele ei tohiks takistada ametiasutustel teabe avalikku levitamist kriminaalmenetluse kohta, kui see on hädavajalik kriminaaluurimisega seotud põhjustel (näiteks kui avalikustatakse videomaterjal ja üldsuselt palutakse abi kuriteo väidetava toimepanija tuvastamisel) või avalikes huvides (näiteks kui ohutusega seotud põhjustel teavitatakse piirkonna elanikke väidetavast keskkonnakuriteost või kui süüdistaja või muu pädev asutus annab avaliku korra rikkumise vältimiseks objektiivset teavet kriminaalmenetluse seisu kohta). Selliste põhjuste kasutamine peaks piirduma olukordadega, kus see oleks kõiki huve arvestades mõistlik ja proportsionaalne. Igal juhul ei tohiks teabe levitamise viis ja kontekst jätta muljet, et isik on süüdi, kui tema süüd ei ole veel seaduse kohaselt tõendatud.
- (19) Liikmesriigid peaksid võtma asjakohased meetmed, tagamaks, et meediale teabe andmisel ei osuta ametiasutused kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele enne, kui nende isikute süü on seaduse kohaselt tõendatud. Selleks peaksid liikmesriigid teavitama ametiasutusi sellest, kui tähtis on võtta nõuetekohaselt arvesse süütuse presumptsiooni, kui nad annavad või avaldavad teavet meediale. See ei tohiks piirata liikmesriikide õigust, mis kaitseb ajakirjandus- ja muu meedia vabadust.
- (20) Pädevad asutused peaksid hoiduma esitlemast kahtlustatavat või süüdistatavat kohtus või avalikkuse ees süüdlasena selliste füüsilist vabadust piiravate meetmete abil nagu käeraud, klaaskastid, puurid ja jalarauad, välja arvatud juhul, kui selliseid meetmeid on vaja kasutada juhtumiga seotud konkreetsetel põhjustel, mis on seotud turvalisusega, sealhulgas eesmärgiga vältida seda, et kahtlustatav või süüdistatav vigastab iseend või teisi või kahjustab vara, või vältimaks seda, et kahtlustatav või süüdistatav põgeneb või suhtleb kolmandate isikute, näiteks tunnistajate või ohvritega. Võimalus kasutada füüsilise vabaduse piiramise meetmeid ei tähenda, et pädevad asutused peaksid tegema ametliku otsuse selliste meetmete kasutamise kohta.

- (21) Kui see on teostatav, peaksid pädevad asutused ka hoiduma esitlemast kahtlustatavat või süüdistatavat kohtus või avalikkuse ees vanglariietes, et vältida muljet, et see isik on süüdi.
- (22) Kahtlustatava ja süüdistatava süü tõendamise kohustus lasub süüdistajal ja iga kõrvaldamata kahtlus tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks. Kui tõendamiskoormis ümber pööratakse (süüdistuselt kaitsele), rikutaks süütuse presumptsiooni, ilma et see piiraks kohtu volitusi tuvastada asjaolusid, kohtusüsteemi sõltumatust kahtlustatava või süüdistatava süü hindamisel ning kahtlustatava või süüdistatava kriminaalvastutust puudutavate faktiliste või õiguslike eelduste kasutamist. Sellised eeldused peaksid jääma mõistlikkuse piiridesse, võttes arvesse asjaolude kaalukust ja säilitades kaitseõiguse, ning kasutatavad vahendid peaksid olema mõistlikult proportsionaalsed soovitava õiguspärase eesmärgi suhtes. Selliseid eeldusi peaks olema võimalik ümber lükata, iga juhul tuleks neid kasutada üksnes juhul, kui järgitakse kaitseõigust.
- (23) Eri liikmesriikides ei ole süüstatavate ja süüst vabastavate tõendite otsimine mitte ainult süüdistaja, vaid ka kohtunike ja pädevate kohtute ülesanne. Liikmesriigid, kus ei kasutata võistlevat süsteemi, peaksid võima säilitada oma kehtiva süsteemi tingimusel, et see vastab käesolevale direktiivile ning muudele asjakohastele liidu ja rahvusvahelise õiguse sätetele.
- (24) Õigus vaikida on süütuse presumptsiooni oluline aspekt ja peaks kaitsma enesesüüstamise eest.
- (25) Õigus ennast mitte süüstada on samuti süütuse presumptsiooni oluline aspekt. Kahtlustatavat või süüdistatavat, kellel palutakse esitada oma seisukoht või vastata küsimustele, ei tohiks sundida esitama tõendeid või dokumente või teavet, mis võib viia enesesüüstamiseni.
- (26) Õigust vaikida ja õigust ennast mitte süüstada tuleks kohaldada küsimustes, mis on seotud kuriteoga, mille toimepanekus isikut kahtlustatakse või süüdistatakse, ja mitte näiteks küsimustes, mis on seotud kahtlustatava või süüdistatava isiku tuvastamisega.
- (27) Õigus vaikida ja õigus ennast mitte süüstada tähendavad seda, et pädevad asutused ei tohiks sundida kahtlustatavat või süüdistatavat andma teavet, kui need isikud ei soovi seda teha. Selleks, et teha kindlaks, kas õigust vaikida või õigust ennast mitte süüstada on rikutud, tuleks arvesse võtta Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgendust konventsioonikohase õiglase kohtuliku arutamise õiguse kohta.
- (28) Kui kahtlustatav või süüdistatav kasutab õigust vaikida või õigust ennast mitte süüstada, ei tohiks seda kasutada tema vastu ning seda ei tohiks käsitada tõendina, et isik on asjaomase kuriteo toime pannud. See ei tohiks mõjutada liikmesriigi õigusnorme, mis käsitlevad tõendite hindamist kohtute või kohtunike poolt, tingimusel et järgitakse kaitseõigust.
- (29) Kui kasutatakse õigust ennast mitte süüstada, ei tohiks see takistada pädevatel asutustel koguda tõendeid, mis võivad olla kahtlustatavalt või süüdistatavalt seaduslikult saadud seadusliku sunni rakendamisel ja mis on olemas sõltumata kahtlustatava või süüdistatava tahtest, näiteks ametliku loaga võetud dokumendid, dokumendid, mille puhul on seadusest tulenev säilitamise ja taotluse korral esitamise kohustus, hingeõhu, vere- või uriiniproovid ning DNA-analüüsiks vajalikud kehakoed.
- (30) Õigus vaikida ja õigus ennast mitte süüstada ei tohiks vähem tähtsate süütegude puhul, nagu liikluseeskirja pisirikkumised, takistada liikmesriike otsustamast, et menetlus või mõni selle staadium viiakse asjaomase süüteo suhtes läbi kirjalikult või ilma kahtlustatava või süüdistatava küsitlemiseta pädeva asutuse poolt, kui see on kooskõlas õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele.
- (31) Liikmesriigid peaksid kaaluma selle tagamist, et kui kahtlustatavatele või süüdistatavatele antakse teavet direktiivi 2012/13/EL artikli 3 kohaste õiguste kohta, antakse neile ka teavet õiguse kohta ennast mitte süüstada, nagu see on ette nähtud riigisisises õiguses kooskõlas käesoleva direktiiviga.

- (32) Liikmesriigid peaksid kaaluma selle tagamist, et kui kahtlustatavatele või süüdistatavatele antakse direktiivi 2012/13/EL artikli 4 kohane õiguste deklaratsioon, sisaldab see deklaratsioon ka teavet õiguse kohta ennast mitte süüstada, nagu see on ette nähtud riigisisese õiguses kooskõlas käesoleva direktiiviga.
- (33) Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele on üks demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtteid. Kahtlustatava ja süüdistatava õigus viibida kohtulikult arutelul tugineb sellele õigusele ja see tuleks tagada kogu liidus.
- (34) Kui kahtlustatav või süüdistatav ei saa endast mitteolenevatel põhjustel viibida kohtulikult arutelul, peaks tal olema võimalus riigisisese õiguses ette nähtud tähtaja jooksul taotleda kohtulikule arutelule uut aega.
- (35) Kahtlustatava ja süüdistatava õigus viibida kohtulikult arutelul ei ole absoluutne. Teatavatel tingimustel peaksid kahtlustatav ja süüdistatav saama sellest õigusest selge sõnaga või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, loobuda.
- (36) Teatavatel asjaoludel peaks olema võimalik otsustada kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle vaatamata asjaolule, et asjaomane isik ei viibi kohtulikult arutelul. Nii võib see olla juhul, kui kahtlustatavale või süüdistatavale teatati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest ning ta ei ilmu sellest hoolimata kohale. Kahtlustatava või süüdistatava teavitamine kohtulikust arutelust peaks tähendama seda, et ta kutsutakse sinna isiklikult või kõnealusele isikule antakse ametlik teave kohtuliku arutelu toimumise aja ja koha kohta muul viisil, mis võimaldab tal kohtulikust arutelust teada saada. Kahtlustatava või süüdistatava teavitamine mitteilmumise tagajärgedest peaks tähendama eelkõige seda, et isikule on teatatud, et otsus võidakse teha ka siis, kui ta ei ilmu kohtulikule arutelule.
- (37) Kohtulik arutelu, mille tulemus võib olla süüdimõistev otsus või õigeksmõistev otsus, võib samuti toimuda kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kui kõnealust isikut on kohtulikust arutelust teavitatud ja ta on andnud volituse enda valitud või riigi poolt määratud kaitsjale ennast kohtulikult arutelul esindada ning viimane esindab kahtlustatavat või süüdistatavat kohtulikult arutelul.
- (38) Selleks et teha kindlaks, kas teabe edastamiseks kasutatud viis on piisav, et tagada isiku teadlikkus kohtulikust arutelust, tuleks asjakohasel juhul pöörata erilist tähelepanu ka sellele, kui kohusetundlikult on ametiasutused tegelenud asjaomase isiku teavitamisega ja kui kohusetundlikult on asjaomane isik toiminud, et saada kätte talle adresseeritud teave.
- (39) Kui liikmesriigid võimaldavad viia kohtuliku arutelu läbi kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kuid tingimusi otsuse tegemiseks juhul, kui asjaomane kahtlustatav või süüdistatav puudub, ei ole olnud võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole olnud võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha, näiteks seetõttu, et asjaomane isik on põgenenud, peaks siiski olema võimalik teha otsus kahtlustatava või süüdistatava puudumisel ja kõnealune otsus täitmisele pöörata. Kõnealusel juhul peaksid liikmesriigid tagama, et kahtlustatava või süüdistatava otsusest teavitamisel, eelkõige siis, kui nad tabatakse, tuleks neid teavitada ka võimalusest otsus vaidlustada ja õigusest taotleda uut kohtulikku arutelu või muud õiguskaitsevahendit. Selline teave tuleks esitada kirjalikult. Teavet võib anda ka suuliselt, tingimusel et teabe andmise asjaolu dokumenteeritakse vastavalt riigisisese õiguse kohasele dokumenteerimiskorrale.
- (40) Liikmesriikide pädevatel asutustel peaks olema lubatud kahtlustatavat või süüdistatavat kohtulikult arutelult ajutiselt eemaldada, kui seda tehakse kriminaalmenetluse nõuetekohase läbiviimise tagamiseks. Nii võib see olla näiteks juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav segab istungit ja ta tuleb kohtuniku korraldusel kohtusaalist eemaldada, või kui ilmneb, et kahtlustatava või süüdistatava kohalolek ei võimalda tunnistajat asjakohaselt üle kuulata.
- (41) Õigust viibida kohtulikult arutelul saab kasutada üksnes juhul, kui toimub üks või mitu istungit. See tähendab, et õigus viibida kohtulikult arutelul ei kohaldu, kui riigisisese menetlusnormid ei näe ette kohtuistungit läbiviimist. Sellised riigisisese õigusnormid peaksid olema kooskõlas harta ja konventsiooniga, nagu neid tõlgendab Euroopa Liidu Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus, eelkõige selles osas, mis puudutab õigust õiglasele kohtulikule arutamisele. Nii on see näiteks juhul, kui menetlus viiakse läbi lihtsustatud korras, mille puhul järgitakse täielikult või osaliselt kirjalikku menetlust või menetlust, mille puhul kohtuistungit ei ole ette nähtud.

- (42) Liikmesriigid peaksid tagama, et käesoleva direktiivi rakendamisel, eriti mis puudutab õigust viibida kohtulikul arutelul ja õigust taotleda uut kohtulikku arutelu, võetakse arvesse kaitsetute isikute erivajadusi. Komisjoni 27. novembri 2013. aasta soovitus (mis käsitleb kahtlustatavate või süüdistatavate haavatavate isikute menetluslikke tagatiseid kriminaalmenetluses) ⁽¹⁾ kohaselt tuleks kaitsetute isikutena käsitada kõiki kahtlustatavaid ja süüdistatavaid, kes ei ole oma vanuse, vaimse või füüsilise seisundi või mis tahes puude tõttu võimelised kriminaalmenetlusest aru saama või selles tõhusalt osalema.
- (43) Lapsed on kaitsetud ja neile tuleks tagada eri kaitse tase. Seetõttu tuleks seoses mõne käesolevas direktiivis sätestatud õigusega luua menetluslikud eritagatised.
- (44) Liidu õiguse tõhususe põhimõte näeb ette, et liikmesriigid kehtestavad asjakohased ja tõhusad õiguskaitsevahendid juhuks, kui rikutakse mõnda õigust, mis on üksikisikule tagatud liidu õigusega. Tõhusa õiguskaitsevahendiga, mis on kättesaadav iga käesolevas direktiivis sätestatud õiguse rikkumise korral, peaks olema võimalik taastada kahtlustatavate või süüdistatavate olukord võimalikult suures ulatuses sellisena, nagu see oleks olnud, kui rikkumist ei oleks toimunud, et kaitsta õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ja õigust kaitsele.
- (45) Kahtlustatava või süüdistatava ütluste või selliste tõendite hindamisel, mille saamisel rikuti õigust vaikida või õigust ennast mitte süüstada, peaksid kohtud ja kohtunikud austama kaitseõigust ja menetluse õiglust. Selles kontekstis tuleks arvesse võtta Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikad, mille kohaselt kriminaalmenetluses asjakohaste asjaolude kindlakstegemiseks piinamise või muu väärkohtlemise tulemusena konventsiooni artiklit 3 rikkudes saadud ütluste arvestamine tõenditena muudaks kogu menetluse ebaõiglaseks. ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni kohaselt ei tohiks piinamise teel saadud ütlusi kasutada tõendina mitte ühegi menetluse läbiviimisel, välja arvatud piinamises süüdistatava isiku süü tõendamise eesmärgil tõendina, et ütlused anti.
- (46) Selleks et kontrollida ja hinnata käesoleva direktiivi tõhusust, peaksid liikmesriigid saatma olemasoleva teabe direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta komisjonile. Selline teave võiks sisaldada õigus- ja õiguskaitseasutuste registreeritud teavet õiguskaitsevahendite kohta, mida on kohaldatud käesolevas direktiivis käsitletud süütuse presumptsiooni mis tahes aspekti või kohtulikul arutelul viibimise õiguse rikkumise korral.
- (47) Käesolev direktiiv on kooskõlas hartas ning konventsioonis tunnustatud põhiõiguste ja põhimõtetega, nagu piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu, õigus isikupuutumatusele, lapse õigused, puudega inimeste lõimimine ühiskonda, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, süütuse presumptsioon ja kaitseõigus. Eriti tuleks arvesse võtta Euroopa Liidu lepingu („Eli leping“) artiklit 6, mille kohaselt liit tunnustab hartas sätestatud õigusi, vabadusi ja põhimõtteid ning mille kohaselt on konventsiooniga tagatud ja liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest tulenevad põhiõigused liidu õiguse üldpõhimõtted.
- (48) Kuna käesolevas direktiivis kehtestatakse miinimumnormid, peaks liikmesriikidel olema võimalik direktiivis sätestatud õigusi laiendada, et tagada kaitse kõrgem tase. Liikmesriikide pakutava kaitse tase ei tohiks kunagi langeda allapoole nõuetest, mis on sätestatud hartas või konventsioonis, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus.
- (49) Kuna käesoleva direktiivi eesmärke kehtestada ühised miinimumnormid süütuse presumptsiooni teatavate aspektide kohta ja õiguse kohta viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul ei suuda liikmesriigid piisavalt saavutada, küll aga saab neid meetme ulatuse ja toime tõttu paremini saavutada liidu tasandil, võib liit võtta meetmeid kooskõlas Eli lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev direktiiv nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalikust kaugemale.

⁽¹⁾ ELT C 378, 24.12.2013, lk 8.

- (50) ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokoll (nr 21) Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suhtes artiklite 1 ja 2 kohaselt ning ilma et see piiraks kõnealuse protokoll artikli 4 kohaldamist, ei osale kõnealused liikmesriigid käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole nende riikide suhtes siduv ega kohaldatav.
- (51) ELi lepingule ja ELi toimimise lepingule lisatud protokoll nr 22 (Taani seisukoha kohta) artiklite 1 ja 2 kohaselt ei osale Taani käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole tema suhtes siduv ega kohaldatav,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

1. PEATÜKK

REGULEERIMISESE JA KOHALDAMISALA

Artikkel 1

Reguleerimise

Käesolevas direktiivis sätestatakse ühised miinimumnormid, mis käsitlevad

- a) süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte kriminaalmenetluses,
- b) õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul.

Artikkel 2

Kohaldamisala

Käesolevat direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluses kahtlustatavale või süüdistatavale füüsilisele isikule. Seda kohaldatakse kõigis kriminaalmenetluse staadiumites alates hetkest, kui isikut kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo või väidetava kuriteo toimepanemises, kuni otsuse tegemiseni selle kohta, kas isik on asjaomase kuriteo toime pannud, ja see otsus on muutunud lõplikuks.

2. PEATÜKK

SÜÜTUSE PRESUMPTSIOON

Artikkel 3

Süütuse presumptsioon

Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavat ja süüdistatavat peetakse süütuks seni, kuni tema süüd ei ole seaduse kohaselt tõendatud.

Artikkel 4

Avalikud seisukohavõtted süü kohta

1. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed tagamaks, et kuni kahtlustatava või süüdistatava süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud, ei osutata ametiasutuste avalikes avaldustes ega kriminaalmenetluses tehtud otsustes, välja arvatud nendes, milles otsustatakse süü küsimus, kõnealusele isikule kui süüdlastele. See ei piira süüdistaja toiminguid, mille eesmärk on tõendada kahtlustatava või süüdistatava süü, ega menetluslikku laadi eelotsuseid, mille teevad õigus- või muud pädevad asutused ning mille aluseks on kahtlustused või süüistavad tõendid.

2. Liikmesriigid tagavad, et kui on rikutud käesoleva artikli lõikes 1 sätestatud kohustust mitte osutada kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele, on vastavalt käesolevale direktiivile ja eelkõige artiklile 10 kättesaadavad asjakohased meetmed.

3. Lõikes 1 sätestatud kohustus mitte osutada kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele ei takista ametiasutustel levitada avalikult teavet kriminaalmenetluse kohta, kui see on hädavajalik kriminaaluurimisega seotud põhjustel või avalikes huvides.

Artikkel 5

Kahtlustatavate ja süüdistatavate esitlemine

1. Liikmesriigid võtavad asjakohaseid meetmeid tagamaks, et kahtlustatavat ja süüdistatavat ei esitleta kohtus ega avalikkuse ees süüdlasena füüsilist vabadust piiravate meetmetega.

2. Lõige 1 ei takista liikmesriikidel rakendada füüsilist vabadust piiravaid meetmeid, mis on juhtumipõhiselt vajalikud seoses turvalisusega või vältimaks, et kahtlustatav või süüdistatav põgeneb või suhtleb kolmandate isikutega.

Artikkel 6

Tõendamiskohustus

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatava ja süüdistatava süü tõendamise kohustus lasub süüdistajal. See ei mõjuta kohtuniku või pädeva kohtu võimalikku kohustust otsida nii süüstavaid kui ka süüst vabastavaid tõendeid ega kaitse õigust esitada tõendeid kooskõlas liikmesriigi õigusega.

2. Liikmesriigid tagavad, et mis tahes kahtlust süü küsimuses tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks, sealhulgas juhul, kui kohus hindab, kas asjaomane isik tuleks õigeks mõista.

Artikkel 7

Õigus vaikida ja õigus ennast mitte süüstada

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus vaikida seoses kuriteoga, mille toimepanemises teda kahtlustatakse või süüdistatakse.

2. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus ennast mitte süüstada.

3. Kui kasutatakse õigust ennast mitte süüstada, ei takista see pädevatel asutustel koguda tõendeid, mida on seaduslikult võimalik saada seadusliku sunni rakendamisel ja mis on olemas sõltumata kahtlustatava või süüdistatava tahtest.

4. Liikmesriigid võivad lubada oma kohtutel võtta karistuse mõistmisel arvesse kahtlustatava ja süüdistatava koostöövalmidust.

5. Kui kahtlustatav või süüdistatav kasutab õigust vaikida või õigust ennast mitte süüstada, ei tohi seda kasutada tema vastu ning seda ei tohi käsitada tõendina, et ta on toime pannud asjaomase kuriteo.

6. Käesolev artikkel ei takista liikmesriike vähem tähtsate süütegude puhul otsustamast, et menetlus või mõni selle staadium viiakse asjaomase süüteo puhul läbi kirjalikult või ilma kahtlustatava või süüdistatava küsitlemiseta pädeva asutuse poolt, kui see on kooskõlas õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele.

3. PEATÜKK

ÕIGUS VIIBIDA KOHTULIKUL ARUTELUL

Artikkel 8

Õigus viibida kohtulikul arutelul

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus viibida kohtulikul arutelul.
2. Liikmesriigid võivad näha ette, et kohtulik arutelu, mille tulemusena otsustatakse kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle, võib toimuda ilma tema kohalviibimiseta, kui
  - a) kahtlustatavat või süüdistatavat teavitati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilumuse tagajärgedest või
  - b) kahtlustatavat või süüdistatavat, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud kahtlustatav või süüdistatav või kelle on määranud riik.
3. Lõike 2 kohaselt tehtud otsuse saab kahtlustatava või süüdistatava suhtes täitmisele pöörata.
4. Kui liikmesriigid võimaldavad viia läbi kohtulikku arutelu kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kuid käesoleva artikli lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha, võivad liikmesriigid ette näha, et otsuse saab siiski teha ja täitmisele pöörata. Sellisel juhul tagavad liikmesriigid, et kahtlustatava või süüdistatava otsusest teavitamisel, eelkõige siis, kui nad tabatakse, teavitatakse neid ka võimalusest asjaomane otsus vaidlustada ja õigusest taotleda artikli 9 kohaselt uut kohtulikku arutelu või muud õiguskaitsevahendit.
5. Käesolev artikkel ei piira selliste riigisiseste õigusnormide kohaldamist, mille kohaselt kohtunik või pädev kohus võib kahtlustatavat või süüdistatavat kohtulikule arutelule ajutiselt mitte lubada, kui seda on vaja kriminaalmenetluse nõuetekohase läbiviimise tagamiseks, tingimusel et järgitakse kaitseõigust.
6. Käesolev artikkel ei piira selliste riigisiseste õigusnormide kohaldamist, mis näevad ette menetluse või mõne selle staadiumi läbiviimise kirjalikult, tingimusel et see on kooskõlas õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele.

Artikkel 9

Õigus taotleda uut kohtulikku arutelu

Liikmesriigid tagavad, et kui kahtlustatav või süüdistatav ei viibinud teda puudutaval kohtulikul arutelul ja artikli 8 lõikes 2 sätestatud tingimused ei olnud täidetud, on asjaomasel isikul õigus uuele kohtulikule arutelule või muule õiguskaitsevahendile, mis võimaldab kohtuasja, sealhulgas uued tõendid, uuesti sisuliselt läbi vaadata, mis võib viia algse otsuse tühistamiseni. Sellega seoses tagavad liikmesriigid, et asjaomasel kahtlustataval ja süüdistataval on õigus kohal viibida ja kooskõlas riigisiseste menetlusnormidega tõhusalt osaleda ning kasutada kaitseõigust.

4. PEATÜKK

ÜLD- JA LÕPPSÄTTED

Artikkel 10

Õiguskaitsevahendid

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on tõhusad õiguskaitsevahendid, juhul kui nende käesoleva direktiivi kohaseid õigusi rikutakse.
2. Ilma et see piiraks tõendite lubatavust käsitlevate riigisiseste õigusnormide ja süsteemide kohaldamist, tagavad liikmesriigid, et kahtlustatava või süüdistatava antud selliste ütluste või tõendite hindamisel, mille saamisel rikuti tema õigust vaikida või õigust ennast mitte süüstada, austatakse kaitseõigust ja menetluse õiglust.

Artikkel 11

Teabe kogumine

Liikmesriigid saadavad 1. aprilliks 2020 ja pärast seda iga kolme aasta järel komisjonile olemasoleva teabe käesolevas direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta.

Artikkel 12

Aruanne

Komisjon esitab 1. aprilliks 2021 Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande käesoleva direktiivi rakendamise kohta.

Artikkel 13

Kaitse taseme säilitamine

Ühtegi käesoleva direktiivi sätet ei tohi tõlgendada viisil, mis piiraks selliseid õigusi või menetluslikke tagatiseid või mis looks erandi sellistest õigustest või menetluslikest tagatistest, mis hartas, konventsioonis või rahvusvahelise õiguse muudes asjakohastes sätetes või mis tahes liikmesriigi õiguses on paremini kaitstud.

Artikkel 14

Ülevõtmine

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid 1. aprilliks 2018. Liikmesriigid teatavad nendest viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad nende ametlikul avaldamisel nendesse või nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

2. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas vastuvõetud peamiste riigisiseste õigusnormide teksti.

*Artikkel 15***Jõustumine**

Käesolev direktiiv jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

*Artikkel 16***Adressaadid**

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele kooskõlas aluslepingutega.

Strasbourg, 9. märts 2016

Euroopa Parlamendi nimel
president
M. SCHULZ

Nõukogu nimel
eesistuja
J.A. HENNIS-PLASSCHAERT
